

НИКОЛАЙ ЙОРДАНОВ

ПОДМЛАДЕНАТА СВЕКЪРВА

„Свекърва“ – Антон Страшимиров. Постановка, сценография и костюми – Мариус Куркински. Музика – Емилиан Гацов. Участват: Алексей Кожухаров, Елена Кабасакалова, Виктория Колева, Стефан Попов, Румена Георгиева, Анелия Ташева, Александра Василева, Ивайло Христов, Георги Вачев, Мария Станчева. Драматичен театър – Пловдив. Сезон 2003/2004.

След близо сто години от написването на комедията „Свекърва“ Мариус Куркински ни предлага сценичен прочит, който я изважда от клишето „битова комедия“. То се е наложило вследствие на многобройни постановки, които са интерпретирали текста на Страшимиров, неизменно обяснявайки „наравите“ с „типично българската среда“. Донякъде самият автор допринеся за това, добавяйки към петото издание на своята комедия през 1932 г. един пролог-рецитация, в който се появява фигурата на Режисьора – излязъл на авансцената пред спуснатата завеса, той директно се обръща към публиката и декларира своя подчертан интерес към „основните черти в характера и психологията на нашия народ“. (В спектакъла този пролог присъства под формата на дикторски глас на М. Куркински в началото и края на представлението.)

Ясно е, че интересът у Страшимиров към народопсихологията е повлиял върху образите, ситуацияите и езика на комедията. Но също така е ясно, че мотивът за досадната и зла свекърва е един от разпространените в европейската комедия. Между другото, първите недоброжелателни критики обвиняват пиесата в липса на оригинал-

ност (Андрей Протич например критично посочва една сръбска повест като първоизточник за А.–Страшимировото вдъхновение). Подобни претенции, разбира се, не са докрай коректни – от времето на Теренций този мотив се използва в комедиографията. Но от друга страна, тези критики иг-

Вам да покажат, че текстът на Страшимиров, сам по себе си, не е толкова затворена система само в рамките на една национална традиция и история – съвременният прочит на комедията не само допуска, а дори налага по-свободно четене на конфликта и персонажите, каквото подказва тази постановка на Пловдивския драматичен театър.

В същото време спектакълът иска и да препотвърди базисния интерес на Страшимиров към „българското“. Бихме могли да кажем, не толкова към битата, колкото към душевността на българския народ: с максимален респект са погнесени репликите на персонажите, дадени от автора; чрез мизансцен са „дописани“ някои обредни действия; понякога актьорите илюстрират един или друг жест от народните суеверия... Очевидно е, че тази постановка иска да съвмести съвременния, универсален прочит на текста с уважението към неговите основополагащи интуиции.

Съществува още едно предубеждение спрямо комедията, на което режисьорът също не става роб. А то е, че в сравнение със символистичните му драми тази комедия на Страшимиров със своята реалистичност, дори натуралистичност, е коренно противоположна на модернистичната тенденция в неговото творчество. Естествено, подобно твърдение не е лишено съвсем от основания – фабулата на „Свекърва“ е взета сякаш направо от живота, а речта на персонажите следва ежедневния говор. Но в същото време никак не е трудно да видим, че „Свекърва“ е комедийният аналог на „Вампир“, която в духа на модерната драма идва да промени традиционната представа за „родното“, а архитипът на родното е именно Майката. В този смисъл комедията на Страшимиров продължава тази кате-

горична деконструкция на „родното“, започнала от „Вампир“, само че жанровият ключ е различен; както гласи проslовутото правило на Е. Бентли: в трагедията бащата или майката побеждават сина или гъщерята, докато в комедията е тъкмо обратното. Би следвало да видим и в „Свекърва“ отглас от идеите на модерната българска драма от началото на ХХ век. Вярно, тук те се проектират по-приглушено в рамките на поостарялата драматургична композиция, разделена на явления, и поскрито зад почти анекдотичните житейски ситуации. Тъкмо тези модерни отгласи успява да извади М. Куркински в своята постановка и това е неговата огромна заслуга за актуализирането на текста, останал в българската репертоарна класика, но застинал досега в своите интерпретации. (Може би тук трябва да посочим едно изключение – постановката на Б. Богданов в МГТ „Зад канала“ в средата на 1990-те, в която той поднесе комедията като „балканска опера“ със сюрреалистична, дяволична образност.)

Всъщност самият културен сблъсък – между един текст, запечатал менталните нагласи на границата между предмодерното и модерното общество, и един режисьор, станал емблема на постмодерната българска култура – е вече нещо уникално за тази постановка на „Свекърва“. Сценичният прочит на комедията следва логика, която можем да открием и в предишни спектакли на М. Куркински – най-общо можем да кажем, че той винаги търси в текста основните ядра, които ще отприщят игровата енергия; в повечето негови постановки такива енергийни ядра се оказват разпознаванията на Ерос и Танатос. Именно тези архетипни алузии, които той изважда

при поднасянето на един текст от сцената, води често до екзалтация в зрителската аудитория. Лесно е да видим свежървата като алегория на смъртта, на отиващия си живот (това дори пряко е вербализирано в текста на автора), но как да допуснем, че в тази прозаична история може да има толкова еротична енергия? За целта М. Куркински преувеличава една второстепенна сюжетна линия от комедията на Страшимиров – любовната връзка между Дафинка и поручик Дойчинов. Изиграна чрез средствата на трагикомедията, тази любовна интрига се превръща във втори център на постановката и привнася силна еротика – нещо, което много липсва въобще в българската комедиография. Дори срещата между двамата второстепенни персонажи, на фона на сантименталния руски романс, който звучи на плейбек, се превръща в своеобразна емоционална кулминация в спектакъла. Това режисьорско решение е защитено много сполучливо от ексцентричната Александра Василева, която в ролята на Дафинка постига един силен образ – той е ироничен цитат, миксирал клишетата на изкустителката, изоставената годеница и изобретателната влюбена.

Но безспорно основният център на постановката остава образът на Костанга. В него е концентрирана енергията на спектакъла, като режисьорът е предложил твърде интересно решение: старата и зла свежърва, олицетворение на всичко консервативно и задържащо развитието на живота, е изиграна от една темпераментна и млада актриса (плакатът дори извежда портретна снимка на Виктория Колева като съвсем млада), притежаваща жизнена сила, пъргавина и пластичност. Мимиките ѝ са гротескни;

жестикулациите ѝ – резки, задържани понякога за миг в „стоп-кадър“, за да постигне почти скулптурна изразителност; движенията на тялото – бързи и неочаквани: тя тича по сцената, търкаля се по пода, яхва гърба на сина си като същинска баба Яга, пъхва се дори в бебешката количка и т. н. В тази роля Виктория Колева демонстрира огромния си актьорски потенциал. Но най-голямото ѝ постижение е вътрешната пластичност на образа, който изгражда – физическата партикура, тласкаща спектакъла към фарсовия жанр, е подчинена на почти драматичния вътрешен живот на персонажа. В. Колева представя свежървата и като човек, който последователно загубва жизнените си устои – уважението на своя син, контрола над снахата, правото да се разпорежда в дома си, авторитета пред наемателите и съседите; най-сетне тя губи убеждението в правилността на собствените си възгледи и ценности. Нейното житейско смирение и пречупване на характера е представено от актрисата като преживян катарзис – във финала на спектакъла Костанга, облечена празнично, но страдаща и разплакана, е почти затрогваща в своята самотност и безпомощност.

Интересен аналог на злоезичната свежърва е образът на Баба Неделя (Анелия Ташева) – застанала до Костанга, двете старици приличат на вещици, които сплетничат, проклинат и урочасват живота на младите. Но във физическата си характерологичност Баба Неделя е пълна противоположност на свежървата – тя е овладяна в реакциите си и скована, почти парализирана в движенията си; образът, който изгражда А. Ташева, остава запомнящ се със своята мумифицираност.

Човекът на здравия разум, катализаторът на развръзката в комедията е Павел Кереков, изигран от Стефан Попов. Вътрешната пластичност, която носи актьорът като натюрел, му помага да преодолее статичността на този второстепенен герой, който по авторов замисъл би трябвало да говори от името на зрителя.

Двойката образи на сина (Андрей Кожухаров) и снахата (Елена Кабасакалова) са изведени чрез контрапункта на карикатурата и иконата. Те, заедно с по-епизодичните персонажи, са моделирани изцяло от режисьорската визия, която е изваяла детайлите на тяхното сценично поведение, превръщайки всеки от тях в анимирана „жива картина“.

Тази „картинност“ е толкова характерна за постановките на М. Куркински, колкото и буквалността, с която той илюстрира един или друг момент от текста (когато например свекървата изкрещява: „...от къс месо съм го отгледала...“, тя яростно върти месомелачка). Тъкмо този маниер на режисурата, който всъщност е отказ от една софистицирана интерпретация на текста, а представлява бриколаж от наивно възхновение и пародийно цитиране на сценични щампи, от пределна искреност на преживяването и иронично дистанциране от показваното, прави М. Куркински толкова различен от наложилите се модел на типичния „режисьорски театър“. Той всъщност създава добър театър от лоши театрални щампи, но това е така само за прекалено изкушенията от Мелпомена зрители, останалите просто са увлечени от тази неистова игра на театър в театър.

„Свекърва“ е може би най-завършеният спектакъл на М. Куркински като

постановчик, в който той не участва като актьор (като е предпазил останалите актьори от елементарното копиране на неговото сценично поведение). Дори малко самонадеяната му изява и като костюмограф-сценограф на спектакъла се е оказала успешна. Костюмите, изработени в ретростил (облечени в тях, актьорите са позирали за семейни портретни снимки, приложени към програмата на спектакъла), се открояват на фона на изчистения декор, почти геометрично очертан от вертикални и хоризонтални линии. Тази сценична среда дава свобода на мизансценирането, а действията на актьорите могат едновременно да включват боравенето с етнографски реквизит и условността на жеста. Може би в това съчетаване на ритуалност и етюдность на действието се крие не малка част от очарованието на постановката на Пловдивския драматичен театър.

Би следвало да открием и още нещо – наред с художествените си постижения този спектакъл е важен и със своя публицистичен заряд. Във време, когато българското социокултурно пространство кънти от плачове по доброто старо време, когато се изваждат от нафталина старите дрехи, когато се притопля вчерашния обед и се прелива ново вино в стари мехове, се появява един спектакъл, който категорично ни кара да се нагсмиваме над носталгията по миналото. Защото „Свекърва“ е и сатира към Вехтото в нашето ежедневие. Сатира към Вехтото и Вехтошарите в нашия политически живот М. Куркински остави за следващия си спектакъл през този сезон – „Големанов“ на сцената на МГТ „Зад канала“.